

นโยบายปุ๋ยกับระบบวิธีการทำนาข้าวเชิงอนุรักษ์

Fertilizer Policy with Ways of Conservative Rice Cultivation

ธนพัฒน์ จงมีสุข¹/ ไพวรรณ วรปรีดา²/ ภัทรพล ทสมาศ³ / ภัคดิ โพธิ์สิงห์⁴

Thanapat Jongmeesuk / Paiwan Worapreda /

Pattarapon Tossamas / Pakdee Posing

^{1,2,3}สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Buriram Rajabhat University

⁴สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Public Administration Program, Faculty of Political and Public Administration, Rajabhat Maha

Sarakham University

บทคัดย่อ

ในด้านเกษตรกรรมข้าวถือเป็นสินค้าส่งออกของประเทศไทยที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับในตลาดสากล นโยบายรัฐบาลทุกยุคสมัยล้วนแล้วแต่เป็นนโยบาย สนับสนุนสินค้าเกษตรกรรมประเภทข้าวทั้งสิ้น แต่นโยบายด้านปุ๋ยเพื่อการเกษตร ให้กับเกษตรกรยังไม่เป็นรูปเป็นร่างเท่าที่ควรจะเป็นเพราะปัจจัยทางด้านต้นทุนปุ๋ยที่มี ราคาแพงและส่งผลกระทบต่อสารเคมีสะสมในดินและสินค้าเกษตร ภาครัฐจึงมีแนวทาง กำหนดนโยบายส่งเสริมความยั่งยืนโดยเน้นทางด้านเกษตรอินทรีย์เชิงอนุรักษ์ เพื่อให้ เกษตรกรได้มีทางเลือกในการใช้ปุ๋ยที่มีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายดิน และไม่มีสาร ตกค้างในสินค้าเกษตร โดยส่งเสริมการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ให้เกษตรกร เพื่อเตรียมการ รองรับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมในอนาคต และมีความมุ่ง หมายให้เกิดการขับเคลื่อนภาคเกษตรกรรมเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน ระยะ

ต่อเนื่อง และระยะยั่งยืน เป้าหมายคือเกษตรกรเป็นศูนย์กลางและการทำงานทุกระดับจะต้องมีผู้รับผิดชอบชัดเจน รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เร่งส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 4 ประเภท ได้แก่ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ไก่กบตอ ช้างข้าว และพืชไร่ และน้ำหมักชีวภาพ

คำสำคัญ: นโยบายปุ๋ยภาครัฐ, ระบบวิธีการ, นาข้าวเชิงอนุรักษ์

Abstract

Rice is an export product of Thailand in agricultural sector which is acceptable in the international market. Every government's policies are all about supporting rice farming, but policy on fertilizer for agriculture is not as concrete as it should be because of the cost factor of expensive fertilizers and the effects on chemical accumulation in soil and agricultural products. The government has adopted a policy of promoting sustainability by focusing on organic agriculture to provide an alternative way to use fertilizers that do not destroy soil and do not contain residues in agricultural products. The government has developed a way to improve organic fertilizer for farmers, preparing to accommodate changes on the plots affecting the agricultural sectors in the future by enforcing three phases of rice farming: urgent period, continuous period, and sustainable period. The target farmers, as the center of management and work at all levels, should have clear responsibilities, emphasize driving policy to action, and accelerate the promotion of the production of four types of organic fertilizers i.e. compost, fresh manure, rice plowing and rice crop, and bio-fermented water.

Keywords: fertilizer policy, system method, rice field conservation

บทนำ

“เกษตรอินทรีย์เพื่อชีวิตที่ดีของมนุษยชาติ” ประโยคทองจากกรมส่งเสริมการเกษตรที่กำหนดตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อตอบสนองนโยบายเกษตรอินทรีย์นับเป็นนโยบายของรัฐบาลที่ได้ประกาศนโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ต่อสภาผู้แทนราษฎร จุดเริ่มต้นในด้านนโยบายทางด้านการเกษตรเพื่อเกษตรกรและประชาชน และดำเนินงานต่อเนื่องชัดเจนจนทำให้แนวโน้มของเกษตรอินทรีย์มีความสดใสเติบโตขึ้นอย่างมาก รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญในประเด็นผลกระทบจากการใช้สารเคมีที่ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค ระบบนิเวศถูกทำลาย ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ขาดดุลการค้าในการนำเข้าสารเคมี ยาฆ่าโรค รวมทั้งไทยในฐานะเป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญระดับต้นๆ ของโลก จึงต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในต่างประเทศ จึงได้กำหนดให้เกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ ทำให้แนวโน้มของผลผลิตจากการเกษตรอินทรีย์เริ่มมีบทบาทสู่ตลาดในประเทศและต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ให้เกิดผลหลายด้าน คือ มีอาหารปลอดภัยต่อผู้บริโภคภายในประเทศ มีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น ประหยัดค่าใช้จ่ายในการนำเข้าปุ๋ยเคมี สารกำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูพืช ปั่นปุระบบนิเวศ ส่งเสริมให้ผู้ผลิตเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อผู้บริโภคโดยภาพรวม ในปัจจุบันนโยบายภาคเกษตรของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาภาคเกษตรไร้สารพิษมากขึ้นเรื่อยๆ เกิดจากผลกระทบของสารเคมีตกค้างและสะสมในผลิตภัณฑ์อาหารทางการเกษตร เกิดความเสียหายต่อสุขภาพของประชาชน การคำนึงถึงความปลอดภัยด้วยเกษตรอินทรีย์ก็ยังไม่กำเนิดขึ้น และขณะเดียวกันเกษตรอินทรีย์ก็ถูกลากจูงเข้าสู่กระบวนการสร้างมูลค่าสินค้าเพื่อเพิ่มราคาของผลิตภัณฑ์ ตลาดเกษตรอินทรีย์จัดว่าเป็นตลาดใหม่สำหรับเกษตรกรไทย แต่ด้วยแนวโน้มของตลาดที่เติบโตขึ้นเป็นลำดับจากการที่ผู้บริโภคต้องการสินค้ามากขึ้น เนื่องจากความใส่ใจในด้านสุขภาพขณะที่ผู้ผลิตมีจำนวนจำกัด การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์

ออกสู่ตลาดของเกษตรกรไทย จึงเป็นหนทางที่สดใสกว่าที่ไทยจะยังคงผลิตสินค้าเกษตรทั่วไปแข่งขันกับประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจีน อินเดีย และเวียดนาม ที่มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าไทยมาก การปรับเปลี่ยนมาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ย่อมจะทำให้ไทยมีโอกาสดังกล่าวได้เพิ่มขึ้น ประกอบกับไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มีความได้เปรียบทั้งทางด้านภูมิศาสตร์และภูมิประเทศ อีกทั้งยังเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกอาหารที่สำคัญจึงย่อมมีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกได้ แต่ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้เพียงใดนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เช่น การสร้างความเข้าใจและความรู้ให้แก่เกษตรกร การให้บริการตรวจสอบรับรองมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ เป็นต้น จึงนับได้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกใหม่ของเกษตรกรไทยในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าเกษตรและอาหารของประเทศ ในขณะที่เดียวกันจะช่วยเสริมให้โครงการความปลอดภัยทางด้านอาหาร (food safety) และมีผลต่อเนื่องในด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น รูปแบบการเกษตรของประเทศไทยให้เป็นในทิศทางตามแผนงานได้ การศึกษาถึงนโยบายเกษตรอินทรีย์ต้องอาศัยแผนงานต่างๆ เพื่อได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์ (Klaydand, 2006)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้หนุนให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อช่วยลดต้นทุนเกษตรกรตำบล ส่งเสริมการผลิตให้เป็นไปตามเป้าหมาย ขณะที่เกษตรกรสามารถใช้ปุ๋ยอินทรีย์และใช้ร่วมกับปุ๋ยเคมีเพิ่มประสิทธิภาพและช่วยประหยัดค่าปุ๋ยได้ถึง 20 % กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ส่งเสริมการเกษตรให้มีการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น เพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี และเพื่อลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลง ตามนโยบายของรัฐบาลและคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ สำนักงานเกษตรจังหวัดทั่วประเทศ ดำเนินการพร้อมถ่ายทอดความรู้เรื่องดินและปุ๋ยให้เกษตรกรในพื้นที่ มีการจัดทำแปลงเรียนรู้จุดสาธิตเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเกษตรกรที่สนใจ ตลอดจนจัดหาแม่ปุ๋ยมาจำหน่ายให้เกษตรกรสมาชิกได้ซึ่งคาดว่าจะเป็นกลไกสำคัญช่วยส่งเสริมให้มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับการใช้ปุ๋ยเคมีตามคำแนะนำอย่างมีประสิทธิภาพ ยังช่วยกระตุ้นให้

เกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง และนำไปใช้ในไร่นาเพิ่มมากขึ้น และขยายผลอย่างกว้างขวางและยั่งยืน แนวทางส่งเสริมการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในอนาคตว่า กระทรวงเกษตรฯ ได้มีแผนส่งเสริมการใช้ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยมุ่งส่งเสริมให้มีการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกันเนื่องจากปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยเคมีช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุให้เกิดขึ้นทำให้สมบัติทางกายภาพของดินดีขึ้น ทั้งยังทำให้ต้นพืชสามารถนำปุ๋ยเคมีที่ใส่ลงในดินไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันยังมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้เทคโนโลยีปุ๋ยสั่งตัดและใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยทุกชนิดในปริมาณที่เหมาะสมตรงตามความต้องการธาตุอาหารของพืช สามารถช่วยลดต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีลงอย่างน้อย 20 % และทำให้ต้นพืชแข็งแรง ส่งผลให้มีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชลดลงและได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ที่สำคัญยังลดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีแรงจูงใจส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เองในไร่นา หวังลดต้นทุนการผลิตและพัฒนาผลผลิตให้เพิ่มขึ้น พร้อมจัดตั้ง “ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน” เพื่อให้เกษตรกรลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมีได้อย่างน้อยร้อยละ 20 ของต้นทุนปุ๋ยทั้งหมด การเกษตรลดต้นทุนการผลิต และพัฒนาผลผลิตให้เพิ่มขึ้นจากเดิม โดยให้เน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มขึ้น และลดการใช้ปุ๋ยเคมีให้น้อยลงซึ่งการใช้ปุ๋ยอินทรีย์นอกจากจะทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรลดลงแล้ว ช่วยปรับปรุงบำรุงดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และผลผลิตเพิ่มมากขึ้น โดยกรมส่งเสริมการเกษตรได้ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ซึ่งปุ๋ยอินทรีย์นี้หมายรวมถึง ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด มีเป้าหมายไม่น้อยกว่า 250,000 ตัน การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ใน 77 จังหวัด รวม 239,607 ตัน คิดเป็น 95.84 เปอร์เซ็นต์ด้วยปุ๋ยหมัก 97,705 ตัน ไก่กลบตอซังข้าว 55,420 ตัน 110,840 ไร่ ไก่กลบตอซังข้าวโพด 15,824 ตัน 19,779 ไร่ ไก่กลบตอซังสับประเด 1,302 ตัน 1,627 ไร่ ไก่กลบตอซังอ้อยที่ 429 ตัน 214 ไร่ น้ำหมักชีวภาพ 28,803 ตัน และปุ๋ยพืชสด 40,124 ตัน การดำเนินการจัดทำปุ๋ยหมักไว้เพื่อเป็นการสื่อสารและถ่ายทอดเทคโนโลยี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำลัง

รณรงค์ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แบบบูรณาการร่วมกับสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด กรมพัฒนาที่ดิน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง กรมชลประทาน สถานีควบคุมไฟฟ้า สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทศบาล และหน่วยงานทหาร ในการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แก่เกษตรกรอีกด้วย นอกจากนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดต้นทุนการผลิต จึงได้มีนโยบายให้จัดตั้งศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน ในพื้นที่หลัก 4 ชนิด ได้แก่ ข้าว ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล มันสำปะหลัง และผัก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรที่ได้รับความรู้เรื่องดินและการใช้ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนการผลิต และสามารถลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมีได้อย่างน้อยร้อยละ 20 ของต้นทุนปุ๋ยทั้งหมด

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายปุ๋ยกับระบบวิธีการทำนาข้าวเชิงอนุรักษ์ และนำเสนอรูปแบบนโยบายวิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเกษตรกรที่ปลูกข้าวผ่านกระบวนการนโยบายการใช้ปุ๋ยของไทยได้ โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษาไปที่วิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ปุ๋ยให้เป็นที่แพร่หลายและยอมรับถึงคุณภาพในมุมมองและมิติต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาปุ๋ยเพื่อเกษตรกรต่อไปได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุในการพัฒนานโยบายปุ๋ยเพื่อตอบสนองวิธีการทำนาข้าวเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อรวบรวมรูปแบบการเสริมสร้างนโยบายปุ๋ยที่ตรงตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกรปลูกข้าว
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อหน่วยงานภาครัฐที่สนใจเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายปุ๋ยเพื่อเกษตรกรปลูกข้าว

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายปื๊ยของภาครัฐที่นำมาใช้กับเกษตรกรทำนาข้าวและการพัฒนานโยบายเพื่อความต้องการของเกษตรกร โดยเน้นเชิงการอนุรักษ์และลดต้นทุนเกษตรกรในการใช้ปื๊ยเพื่ออนาคต โดยเริ่มจากการศึกษาจากปรากฏการณ์ต่างๆ (Phenomena) จากนั้นทำการกรองด้านเนื้อหาสาระด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ วิธีการคิดเชิงเหตุผล การศึกษานำร่อง (Pilot study) ในบริบทนโยบายปื๊ยของภาครัฐด้วยแนวคิดจากทฤษฎีฐานรากทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อหาความลงตัวของเนื้อหาสาระและบูรณาการระเบียบตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเนื้อหาสาระโดยวิธีที่หลากหลาย จากการดำเนินการดังกล่าวผู้เขียนจึงขอนำเสนอผลการศึกษาจากกระบวนการข้างต้นโดยวิธีการเชิงพรรณนาความ ดังต่อไปนี้

ลักษณะนโยบายปื๊ยของรัฐบาล

ปื๊ยเคมีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มผลผลิตภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของประเทศ และยังเป็นแหล่งเงินตราต่างประเทศในการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมการเกษตร อย่างไรก็ตามปื๊ยเคมีเป็นหนึ่งในปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่การผลิตในประเทศไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ โดยอุตสาหกรรมปื๊ยเคมีในประเทศไทยเป็นเพียงการนำเข้าวัตถุดิบ คือ แม่ปื๊ยและปื๊ยผสม เพื่อนำไปผสมและบรรจุจำหน่าย กล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมปื๊ยเคมีในประเทศไทยเป็นเพียงอุตสาหกรรมขั้นสุดท้าย ปัจจุบันการผลิตในประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 30 ของปริมาณความต้องการใช้ปื๊ยเคมีทั้งหมด ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เป็นต้นมา รัฐบาลจะหันมาสนับสนุนให้มีการใช้ปื๊ยชีวภาพหรือปื๊ยธรรมชาติมากขึ้น ทำให้อัตราการขยายตัวของการใช้ปื๊ยเคมีลดลงจากที่เคยมีอัตราการเฉลี่ยร้อยละ 10.6 ต่อปี เหลือเพียงร้อยละ 6.0 ก็ตาม ปื๊ยเคมีก็ยังเป็นที่นิยมใช้มากกว่าเนื่องจากใช้ง่ายและมีประสิทธิภาพในการใช้ดีกว่า

นโยบายของรัฐบาลในเรื่องปุ๋ยเคมีมีการเปลี่ยนแปลง โดยให้องค์การตลาดเพื่อการเกษตรต้องประมูลปุ๋ยเพื่อจำหน่ายเช่นเดียวกับบริษัทเอกชนรายอื่นๆ แต่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังคงเป็นผู้กำหนดราคาขึ้นสูง ส่วนทางด้านกรรณำเข้านั้น เปิดให้ผู้นำเข้าหรือผู้ค้าทุกราชที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ค้าปุ๋ยเคมีสามารถนำเข้าปุ๋ยโดยตรง ไม่ต้องผ่านบริษัทปุ๋ยแห่งชาติอีกต่อไป และไม่เก็บภาษีนำเข้าปุ๋ยเคมีที่ใช้เพื่อเกษตรกรรม นอกจากนี้ รัฐบาลได้ประกาศยกเว้นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีนำเข้าสำหรับวัตถุดิบที่นำเข้ามาเพื่อใช้ในการผลิตปุ๋ยซึ่งที่เดิมเก็บในอัตราร้อยละ 30 ของราคานำเข้า โดยจะยกเว้นเฉพาะวัตถุดิบหลักในการผลิตปุ๋ย ได้แก่ แอมโมเนียมไนเตรดปราศจากน้ำ ปุ๋ยหินฟอสเฟต กรดซัลฟูริก และกรดฟอสฟอริก ซึ่งจะช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมปุ๋ยเคมีให้มีการเข้ามาตั้งโรงงานในประเทศมากขึ้น และเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรเนื่องจากราคาปุ๋ยจะลดลง จากนั้นนโยบายรัฐบาลดังกล่าว นับว่ามีส่วนช่วยเหลือเกษตรกรให้ได้ซื้อปุ๋ยในราคาถูกลง อย่างไรก็ตามเกษตรกรในประเทศไทยบางส่วนยังมีปัญหาในเรื่องไม่มีความรู้ที่ถูกต้องในการใช้ปุ๋ย ทำให้เกิดปัญหาดินเสื่อมสภาพ ดินเปรี้ยว ซึ่งผิดวัตถุประสงค์หลักของการใช้ปุ๋ยที่ต้องการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงเสนอนโยบายให้มีการปรับปรุงดินด้วยวิธีทางชีววิทยาและธรรมชาติแทนการใช้ปุ๋ยเคมี และในส่วนที่ยังจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ก็จัดให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยเคมีที่ถูกต้องแก่เกษตรกร เพื่อให้การใส่ปุ๋ยก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด คู่มากับการลงทุนของเกษตรกร ปริมาณความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีเท่ากับ 3.99-4.06 ล้านตัน และมีอัตราการขยายตัวของปริมาณความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีประมาณร้อยละ 6.0 ต่อปี แยกเป็นปริมาณความต้องการปุ๋ยในโตรเจน 891,900 ตัน ปุ๋ยฟอสเฟต 482,000 ตัน ปุ๋ยโปแตส 383,400 ตัน และที่เหลือเป็นความต้องการปุ๋ยผสม นอกจากนี้ถ้าจะพิจารณาปริมาณความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีแยกตามพืชที่สำคัญ ปรากฏว่าข้าวยังคงเป็นพืชที่มีความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีมากที่สุด โดยมีปริมาณความต้องการร้อยละ 40 ของปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีทั้งหมดรองลงมา คือ ไม้ผลและไม้ยืนต้น พืชไร่ ผัก ไม้ดอกและไม้ประดับ อย่างไรก็ตามปัญหาของอุตสาหกรรมปุ๋ยเคมีในประเทศไทยที่

ต้องเร่งแก้ไขนั้นมีทั้งปัญหาทางด้านการผลิต โดยการพิจารณาตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยเคมีในประเทศต้องพิจารณาที่เมื่อผลิตแล้วปุ๋ยต้องมีราคาถูกกว่าปุ๋ยที่นำเข้า จึงนับว่าจะเป็น การช่วยเหลือเกษตรกรในประเทศให้มีปุ๋ยราคาถูกใช้ ส่วนทางด้านการตลาดปัญหาใหญ่ใน ปัจจุบัน คือ ปัญหาปุ๋ยปลอม ซึ่งทางรัฐบาลเร่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าช่วยเหลือ เกษตรกร และประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรมีความรอบคอบมากขึ้นในการซื้อปุ๋ย รวมทั้งให้ความรู้กับเกษตรกรในการใช้ปุ๋ยให้ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพคุ้มค่ากับการ ลงทุนมากที่สุด (Foundation for Sustainable Agriculture, 2015)

นโยบายเกษตรของรัฐบาล

นโยบายแนวทางการดำเนินงานปีงบประมาณ 2559 ของกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ ประกาศเป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร มุ่งเพิ่มผลผลิต สอดคล้องความต้องการตลาด โดยสนับสนุนให้เกษตรกรจังหวัดเป็นกลไกสำคัญในการ เชื่อมโยงนโยบายรัฐสู่การปฏิบัติในพื้นที่เพื่อประโยชน์เกษตรกร ปัจจุบันภาค เกษตรกรรมไทยยังคงประสบปัญหาทางด้านเชิงโครงสร้างการตลาด ราคาสินค้า เกษตรตกต่ำ สภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน การแข่งขันทางเศรษฐกิจที่รุนแรง โดยการ เปลี่ยนแปลงในทุกมิติที่เกิดขึ้น การเร่งรัดแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้กับเกษตรกร และ เตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมในอนาคต โดย มุ่งหวังให้เกิดการขับเคลื่อนภาคเกษตรกรรมเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน ระยะต่อเนื่อง และระยะยั่งยืน โดยเป้าหมายการทำงานคือเกษตรกรเป็นศูนย์กลางและการทำงานทุก ระดับจะต้องมีผู้รับผิดชอบ ชัดเจน รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่ การปฏิบัติโดยยึดถือนโยบายของรัฐบาลที่ด้านการเกษตรในปีงบประมาณ 2559 จำนวน 6 ด้าน เป็นกรอบการดำเนินงาน ได้แก่ 1) ดูแลเกษตรกรให้มีรายได้ที่เหมาะสมด้วย วิธีการต่าง ๆ 2) ปรับปรุงโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการ 3) บริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศให้เป็นเอกภาพในทุกมิติ 4) เพิ่มบทบาท สหกรณ์ของกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตสินค้าเกษตรในฐานะผู้ซื้อพืชแปรรูปส่งออกได้

5) ป้องกัน ปรามปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในภาครัฐ และ 6) ปรับปรุงระบบบริหารจัดการของรัฐวิสาหกิจให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ พร้อมทั้งเร่งรัดดำเนินการในเรื่องเร่งด่วน ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมายต้องเร่งดำเนินการแก้ไขกฎหมายและบทลงโทษที่เหมาะสม รวมทั้งการกำกับดูแลให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ และเรื่องปัญหาแรงงานให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

2. ลดต้นทุนการผลิต กระทรวงเกษตรได้ดำเนินการมาแล้ว และต้องให้ความสำคัญในการดำเนินงานต่อโดยกระทรวงเกษตรฯ ประกาศในปี 2559 เป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร โดยการดำเนินงานจะไม่เป็นเรื่องของกรมใดกรมหนึ่ง แต่จะเป็นการบูรณาการร่วมกัน ก่อให้เกิดกิจกรรมการลดต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกรโดยวัดผลได้ภายใน 3 เดือน

3. จัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรที่ครอบคลุม สามารถนำไปแก้ปัญหาและการช่วยเหลือเกษตรกรในกรณีต่างๆ ได้ เช่น ด้านหนี้สินเกษตรกร ด้านอาชีพ ด้านสถิติต่างๆ ของภาคเกษตรกรรมเชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการตามนโยบาย ซึ่งได้มอบหมายให้หน่วยงานที่มีระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรเร่งหาหรือในการบูรณาการฐานข้อมูลให้เกิดเป็นเอกภาพ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

4. การจัดหาแหล่งน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้ง 2558/2559 หน่วยงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ต้องรู้สถานการณ์ปัจจุบันอย่างชัดเจนและคาดการณ์แนวโน้มที่อาจเกิดขึ้น พร้อมทั้งเตรียมมาตรการรองรับสภาพปัญหาต่างๆ ได้ทันทั่วทั้ง รวมทั้งต้องมีการวางแผนแก้ไขปัญหาล่วงหน้า ซึ่งที่ผ่านมากระทรวงได้ทำอยู่แล้ว รวมทั้งการทำฝนหลวงเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำและในฤดูแล้งที่จะมาถึงนี้ จะต้องมีการหาแหล่งน้ำให้เกษตรกรเพิ่มเติม และมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรต่างๆ ต้องดำเนินการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ สื่อสารให้เกษตรกรเข้าใจ รู้จักการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เป็นโอกาสในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตให้กับเกษตรกร และผู้บริโภคจะได้บริโภคสินค้าที่มีความปลอดภัย ซึ่งมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

มิติเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เร่งในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน คือต้องเร่งผลักดันงานวิจัยสนับสนุนเพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ตรงตามความต้องการของตลาด การจัดโซนนิ่งการปลูกพืชให้มีผลผลิตที่ตรงกับความต้องการ ทั้งปริมาณและคุณภาพ จัดหาแหล่งน้ำที่เพียงพอ พัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง รวมกลุ่มสมาชิกดูแลช่วยเหลือด้านปัจจัยการผลิต ขณะที่ภาคราชการต้องไม่ตกเป็นเครื่องมือในการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง รวมทั้งการฟื้นฟูโครงการตามแนวพระราชดำริ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแล ทั้งนี้ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจะเป็นกลไกสำคัญในการนำนโยบายของรัฐไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ นำผลประโยชน์สู่เกษตรกรอย่างทั่วถึง โดยเป็นแกนหลักในการบูรณาการหน่วยงานของกระทรวงในระดับจังหวัด ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัด ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไป (Lumjai, 2014) ซึ่งมีผลการศึกษาใน 4 มิติ ดังนี้

1. มิติด้านการผลักดันยุทธศาสตร์เกษตรปฎิอินทรีย์

ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 2 เป็นยุทธศาสตร์หลักหวังเพิ่มพื้นที่ปริมาณและมูลค่าของผลิตผล ผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ ชูวิสัยทัศน์สู่การเป็นศูนย์กลางการผลิต การบริโภค การค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล รัฐบาลได้กำหนดให้เกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ดำเนินการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยพัฒนาความรู้ด้านนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ จัดสร้างเครือข่ายองค์ความรู้ในระดับภูมิภาคร่วมกับ

มหาวิทยาลัย มีการกำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ครอบคลุมสินค้าพืช ปศุสัตว์ ประมง คัดเลือกเกษตรกรที่มีความพร้อมและสนใจขอรับรองมาตรฐานอินทรีย์ ส่งเสริมการจัดหมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ (Organic Village) ดำเนินการผลักดัน โครงการนำร่องขับเคลื่อนการบูรณาการในระดับพื้นที่ในโครงการบูรณาการพัฒนการผลิต และการตลาดเกษตรอินทรีย์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค แก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร

วิสัยทัศน์การบริการเกษตรอินทรีย์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิต การบริโภค การค้า และเป็นที่ยอมรับระดับสากลเพื่อเพิ่มพื้นที่และปริมาณการผลิต เกษตรอินทรีย์ เพิ่มมูลค่าของผลิตผล ผลิตภัณฑ์สินค้า และบริการด้านเกษตรอินทรีย์ เพิ่มการค้าและการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศ รวมทั้งให้มาตรฐานและ ระบบการรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและ ต่างประเทศไปสู่การเป็นศูนย์กลาง (Hub) ของสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ในระดับสากล อีกทั้งเป็นการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ ยอมรับในระดับสากล

พันธกิจ 1) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม เกษตรอินทรีย์ให้เป็นระบบ 2) เสริมสร้างสภาพแวดล้อม สนับสนุน โครงสร้างพื้นฐาน บังคับการผลิต และการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศให้มากขึ้น 3) ส่งเสริม การใช้ระบบสารสนเทศ การประชาสัมพันธ์ และพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ทางการ ผลิตการแปรรูป การตลาด และการบริการ ให้เข้มแข็ง พึ่งพากันอย่างยั่งยืน 4) ส่งเสริม การตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย และระบบโลจิสติกส์ 5) พัฒนามาตรฐานระบบการ ตรวจสอบ รับรองเกษตรอินทรีย์ไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ

เป้าหมาย เพิ่มพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี โดยปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 71 นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมาย ในการยกระดับการพัฒนาให้มีระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย ให้เทียบเท่ากับมาตรฐานในระดับภูมิภาคหรือระดับสากลให้มีกลุ่มเกษตรอินทรีย์

พื้นบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน จึงควรมียุทธศาสตร์สำคัญ ๆ อย่างน้อย 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย พัฒนาการสร้าง และเผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์ ความรู้ภาคการผลิตเกษตรอินทรีย์ไปสู่เกษตรกร บุคลากรที่เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป โดยเร่งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและส่งเสริมการตลาด สินค้าและบริการ เกษตรอินทรีย์ ผลักดันมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการและการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ จัดตั้งกองทุนพัฒนาเกษตรอินทรีย์ แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ กระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและสร้างกลไกพัฒนาเกษตรอินทรีย์แบบบูรณาการ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2015)

2. มิติด้านโครงการปุ๋ยสดต้นทุน

ในบรรดาปัจจัยที่ใช้ในการเพาะปลูกพืช เกษตรกรส่วนใหญ่รู้จักดินรู้จักปุ๋ยน้อยที่สุด เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของดิน ได้แก่ อินทรีย์วัตถุ แร่ธาตุ น้ำ และอากาศ มีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในดินและบนดิน รวมทั้งปุ๋ยเคมีที่ขึ้นทะเบียนเพื่อผลิตขายในท้องตลาดมีเกือบ 800 สูตร ถึงแม้ว่าความรู้ทางวิชาการด้านดินและปุ๋ยจะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เรื่องดินและปุ๋ยดิน

ในพื้นที่การเกษตรแบ่งออกเป็นดินนาและดินไร่ การจำแนกดินใช้สมบัติของดินที่เปลี่ยนแปลงยาก เช่น เนื้อดิน ดินทราย ดินร่วน ดินเหนียว ประเทศไทยใช้ปุ๋ยเคมีปีละ 5 ล้านตัน เกือบครึ่งหนึ่งใช้ในการปลูกข้าว ในเขตชลประทานภาคกลาง 15 ล้านไร่ เกษตรกรปลูกข้าวปีละ 2-3 ครั้ง จากการวิจัยพบว่า ชาวนาเหล่านั้นใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย

66 กิโล ปริมาณ “ปุ๋ยสั่งตัด” ฤดูปลูก แต่เมื่อใช้คำแนะนำ/ไร่/ ปุ๋ยเคมีลดลงร้อยละ 47 ขณะที่ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นร้อยละ 7 ทำให้ลดปุ๋ยข้าวได้ถึงปีละ 1 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่ามากกว่า 1 หมื่นล้านบาท

3. มิติการลดต้นทุนเกษตรกรของนโยบายรัฐบาล

กรมส่งเสริมการเกษตรของนโยบายรัฐบาล หนุนใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อช่วยลดต้นทุน เกษตรตำบลส่งเสริมผลิตเป้าหมาย 2.5 แสนตัน ขณะที่เกษตรกรตื่นผลิตแล้วกว่า 5.34 แสนตัน เน้นใช้ร่วมกับปุ๋ยเคมีเพิ่มประสิทธิภาพประหยัดค่าปุ๋ยได้ถึง 20 % กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตรเร่งส่งเสริมให้มีการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น เพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและเพื่อลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลง ตามนโยบายของรัฐบาลและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ สำนักงานเกษตรจังหวัดทั่วประเทศส่งเสริมเร่งการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 882 อำเภอ 7 จังหวัด โดยให้เกษตรกรตำบลบูรณาการร่วมกับกรมพัฒนาที่ดินและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เร่งส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 4 ประเภท ได้แก่ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ไก่กลบตอซังข้าว และพืชไร่ และน้ำหมักชีวภาพอย่างน้อยตำบลละ 50 ตัน มีเป้าหมายไม่น้อยกว่า 250,000 ตัน ซึ่งทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และหันมาผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองเพิ่มมากขึ้น ภาคการเกษตรกรมมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 534,419.56 ตัน แยกเป็นปุ๋ยหมัก 159,863.56 ตัน พื้นที่นำไปใช้ 53,287.85 ไร่ ไก่กลบตอซังข้าวและพืชไร่ 241,404.68 ตัน พื้นที่นำไปใช้ 423,728.12 ไร่ ปุ๋ยพืชสด 78,622.20 ตัน พื้นที่นำไปใช้ 43,679 ไร่ และยังมีการผลิตน้ำหมักชีวภาพกว่า 54,529.12 ตัน กรมส่งเสริมการเกษตรโดยศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน เพื่อขับเคลื่อนขยายผลการใช้ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนจะทำหน้าที่ให้บริการตรวจวิเคราะห์ดิน แปลผลให้คำแนะนำการจัดการดินและปุ๋ยเบื้องต้น พร้อมถ่ายทอดความรู้ เรื่องดินและปุ๋ยให้เกษตรกรในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำแปลงเรียนรู้จุดสาธิตเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้/ แม้ปุ๋ยมาจำหน่ายให้เกษตรกรสมาชิกได้ใช้ปุ๋ยตามคำแนะนำสำหรับเกษตรกรที่สนใจ ตลอดจนจัดหาวะจะเป็นคนใกล้ชิด ช่วยส่งเสริมให้มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วม

ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพทั้งยังช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองและนำไปใช้ในไร่นาเพิ่มมากขึ้นและขยายผลอย่างกว้างขวางและยั่งยืน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนการผลิตโดยมุ่งส่งเสริมให้มีการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมีเนื่องจากปุ๋ยอินทรีย์ช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุให้เกิดขึ้นทำให้สมบัติทางกายภาพของดินที่ดีขึ้นทั้งยังทำให้ต้นพืชสามารถนำปุ๋ยเคมีที่ใส่ลงในดินไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้นขณะเดียวกันอย่างมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้เทคโนโลยีปุ๋ยสั่งตัดและใช้ปุ๋ยตาม ค่าวิเคราะห์ดินซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยทุกชนิดในปริมาณที่เหมาะสมตรงตามความต้องการธาตุอาหารของพืชสามารถช่วยลดต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีลงอย่างน้อย 20 %และทำให้ต้นพืชแข็งแรงส่งผลให้มีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชลดลงและได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นที่สำคัญยังลดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมด้วยเกษตรกรและชุมชนในโครงการสร้างรายได้และพัฒนาการเกษตรแก่ชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งให้ความสนใจดำเนินการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำนวนมากมีทั้งการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้เองในไร่นาและผลิตเพื่อจำหน่ายให้เกษตรกรผู้ปลูกพืชทั่วไปพร้อม ตอบโจทย์ผู้ผลิตเกษตรกรอินทรีย์นอกจากเกิด การจ้างแรงงานในชุมชนแล้วยังมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนและท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์และช่วยสร้างรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์และเป็นแนวทางเกษตรกรช่วยลดต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีได้อย่างยั่งยืน (Tharavanij, 1998)

4. มิติด้านข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

การช่วยเหลือเกษตรกรในระยะยาว ควรพิจารณาในประเด็นการลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากต้นทุนการผลิตเป็นพื้นฐานของศักยภาพในการส่งออก ยิ่งตลาดมีการแข่งขันเพิ่มขึ้นการลดต้นทุนการผลิตเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการแข่งขันด้านราคา โดยรัฐบาลควรสนับสนุนให้ลดการใส่ปุ๋ยและสารเคมีโดยการเพิ่มสัดส่วนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภาพมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการลดต้นทุนแล้วยังจะเป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพของดินและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย รัฐบาลควรสนับสนุนการนำนวัตกรรมในด้านการจัดการธาตุอาหารพืชเฉพาะพื้นที่ไปใช้ โดยเฉพาะการผลิตข้าวในพื้นที่

ชลประทาน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยในปริมาณเกินกว่าที่พืชต้องการนํานวัตกรรมดังกล่าวไปใช้ประโยชน์จะช่วยให้เกษตรกรได้ตรวจสอบธาตุอาหารในดินในที่นาของตนเองก่อนแล้วจึงค่อยใช้ปุ๋ยเพิ่มเติมตามจำนวนที่พืชต้องการ (site specific nutrient management) นวัตกรรมดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้เกษตรกรประหยัดจำนวนปุ๋ยเคมีที่จะใช้และค่าใช้จ่ายแล้ว ยังช่วยให้เกษตรกรได้ผลผลิตเท่าเดิมหรือในบางกรณีอาจได้ผลผลิตที่สูงขึ้น ซึ่งเท่ากับก่อให้เกิดการประหยัดต้นทุนในการผลิตข้าวของเกษตรกรตามมา รัฐควรสนับสนุนให้ลดการใช้ปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไร่ด้วยการเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ได้มาตรฐาน ซึ่งปัจจุบันความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีมีสูงถึง 1 ล้านตันต่อปี แต่ปริมาณการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐานของทางราชการมีไม่ถึง 1 แสนตันต่อปี และเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จำหน่ายอยู่ทั่วไปก็ยัง ไม่มีระบบการรับรองมาตรฐานมารองรับจุดเริ่มต้นของการเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้มาตรฐาน คือ การพัฒนาระบบมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าวเชิงธุรกิจโดยปรับเปลี่ยนการตรวจสอบมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าว จากระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (product certification) ไปสู่ระบบมาตรฐานกระบวนการ (process certification) รัฐบาลควรจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์โดยการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนนี้ควรให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์เองบริหารจัดการเมล็ดพันธุ์ด้วยตนเองโดยภาครัฐในระบบกลุ่มจัดหาเมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์ขยายให้ชาวนาในศูนย์ข้าวชุมชนใช้เป็นหัวเชื้อนำไปจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรมเพื่อจำหน่ายจ่ายแจกให้ชาวนาในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ (พันธุ์ที่ใช้ปลูก) ชั้นพันธุ์จำหน่ายขยายพันธุ์เป็นควรเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์และให้บริการในการตรวจสอบรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งจะทำให้ชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์มีรายได้สูงกว่าการขายข้าวปกติและชาวนาในชุมชนมีเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีใช้ในราคาที่เป็นธรรม รัฐบาลควรส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเครื่องจักรกล การเกษตรราคาถูกให้ชาวนาใช้ในการลดต้นทุนรวมไปถึงการพัฒนาเครื่องจักรกลที่สามารถใช้พลังงานทดแทนเพื่อลดการแบกรับภาระต้นทุนอันเนื่องมาจากความผันแปรของราคาน้ำมัน ภาครัฐบาลควรจัดตั้งศูนย์บริการชาวนาให้

ครอบคลุมทุกพื้นที่เมื่อมีเทคโนโลยีใหม่ที่สามารถลดต้นทุนการผลิตก็จะทำให้ชาวนาได้รับบริการด้านเทคโนโลยีการผลิตข้าวจากภาครัฐอย่างทั่วถึง

สรุปผล

นโยบายปุ๋ยกับระบบวิธีการทำนาข้าวเชิงอนุรักษ์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มผลผลิตภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของประเทศและยังเป็นแหล่งเงินตราต่างประเทศในการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมการเกษตร โดยอุตสาหกรรมปุ๋ยเคมีในประเทศไทย รัฐบาลได้หันมาสนับสนุนให้มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยธรรมชาติมากขึ้น ทำให้อัตราการขยายตัวของการใช้ปุ๋ยเคมีลดลงจากที่เคยมีอัตราเฉลี่ยร้อยละ 10.6 ต่อปี เหลือเพียงร้อยละ 6.0 ก็ตาม ปุ๋ยเคมีก็ยังเป็นที่นิยมใช้มากกว่าเนื่องจากใช้ง่ายและมีประสิทธิภาพในการใช้ดีกว่าเกษตรกรในประเทศไทยบางส่วนยังมีปัญหาในเรื่องไม่มีความรู้ที่ถูกต้องในการใช้ปุ๋ยทำให้เกิดปัญหาดินเสื่อมสภาพดินเปรี้ยว ซึ่งผิดวัตถุประสงค์หลักของการใช้ปุ๋ยที่ต้องการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงเสนอนโยบายให้มีการปรับปรุงดินด้วยวิธีการทางชีววิทยาและธรรมชาติแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ในปีงบประมาณ 2559 รัฐบาลได้ให้นโยบายประกาศเป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร มุ่งเพิ่มผลผลิตสอดคล้องกับความต้องการตลาดด้วยนโยบายของรัฐบาลที่มอบให้ดูแลกระทรวงเกษตรในปีงบประมาณ 2559 การแก้ไขปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมายต้องเร่งดำเนินการแก้ไขกฎหมายและบทลงโทษที่เหมาะสม รวมทั้งการกำกับดูแลให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบและข้อบังคับต่างๆ และเรื่องปัญหาแรงงานให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ลดต้นทุนการผลิตโดยการดำเนินงานจะไม่ใช่เรื่องของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่จะเป็นการบูรณาการร่วมกันก่อให้เกิดกิจกรรมการลดต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกร โดยวัดผลได้ภายใน 3 เดือน จัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรที่ครอบคลุมสามารถนำไปแก้ปัญหาและการช่วยเหลือเกษตรกรในกรณีต่างๆ ได้ เช่น ด้านหนี้สินเกษตรกรด้านอาชีพด้านสถิติต่างๆ ของภาคเกษตรกรรมเชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการตามนโยบายซึ่งได้มอบหมายให้หน่วยงานที่มีระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกร พร้อมทั้งเตรียมมาตรการรองรับสภาพปัญหาต่างๆ ได้ทันทั่วทั้งที่ รวมทั้งต้องมีการวางแผนแก้ไขปัญหาในระยะยาว ซึ่งที่ผ่านมากระทรวงได้ทำอยู่แล้ว รวมทั้งการทำฝนหลวงเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำและในฤดูแล้งที่จะมาถึงนี้ จะต้องมีการหาแหล่งน้ำให้เกษตรกรเพิ่มเติม และมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรต่างๆ ต้องดำเนินการอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ สื่อสารให้เกษตรกรเข้าใจรู้จักการใช้ น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เป็นโอกาสในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตให้กับเกษตรกร และผู้บริโภคจะได้บริโภคสินค้าที่มีความปลอดภัยซึ่งมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

References

- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2015). *The campaign encourages farmers to produce organic fertilizer for use in the field*. Sustainable Agriculture Foundation (Thailand). pp. 128-129. [in Thai]
- Tharavanij, P. (1998). *Chemical fertilizer industry: He means of agricultural production has to rely on imports*. Retrieved on April 15, 2017 from https://www.nattakae.20ft.com/3_3M_.8html [in Thai]
- Foundation for Sustainable Agriculture. (2015). *Agricultural use of organic fertilizers instead of chemical fertilizers*. Reduce production costs. Sustainable Agriculture Foundation (Thailand). pp. 200-201. [in Thai]
- Lumjai, R. (2014). *Vietnamese rice trade policies unfairly critical of Thailand*. Academic Office of the Secretariat of the Senate. pp. 3-4. [in Thai]

Klaydand, V. (2006). *The organic farming*. Government Policies Secretariat of the Council. Basic information of Representatives. Secretariat of the House of Representatives, Academic Bureau Service Group 2. pp. 8-9. [in Thai]

Authors

Mr. Thanapat Jongmeesuk

Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Buriram Rajabhat University 439 Jira Rd., Mueang District,

Buriram Province 31000

Tel.: 08-9845-0950

E-mail: oddoostic13@gmail.com

Mr. Pattarapon Tossamas

Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Buriram Rajabhat University 439 Jira Rd., Mueang District,

Buriram Province 31000

Tel.: 08-3151-3785

E-mail: Pattara.pon@hotmail.com

Ms. Paiwan Worapreda

Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Buriram Rajabhat University 439 Jira Rd., Mueang District,

Buriram Province 31000

Tel.: 09-4464-1598

E-mail: paiwan.w@gmail.com

Associate Professor Dr. Pakdee Posing

Public Administration Program, Faculty of Political Science

and Public Administration Rajabhat Maha Sarakham University

Talad Sub-district, Maha Sarakham Province 44000

Tel.: 08-7054-0267

E-mail: eliti_papa@hotmail.com